

Tge fa e nua va l'UE?

Ina dieta che dat da patratgar

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **La regenza regionala da la Val d'Aosta envida mintga onn la direcziun e la giuventetgna studentica da l'Institut europeic da studis superiors internaziunals (IESSI, Nizza) ad organisar in colloqui politologic, en in hotel adattà per congress, davart ina dumonda colliada cun il regionalissem.** La 22avla ediziun da lezs «entretiens» («raschiens») han ins gist deditgà al connex tranter las gestiuns regiunalas, las naziunalas e quella da l'Uniu europeica (UE). Ils participants studentics derivavan da Frantscha, Germania e Moldavia (mintgina 4), Bulgaria (3), l'Italia, Rumenia ed Ungaria (mintgina 2), l'Austria, Benin, Estonia, Giapun, Lettonia, Maroc, México, Pajais bass, Pologna e Portugal (mintgin 1). Tranter ils docents sa distinguevan Claude Nigoul, il manader nunstanclentaivel da talas dietas, sco era sia collega da l'IESSI Esther Zina, vicedecan Ernest Weibel (Neuchâtel), l'anteriu minister beltg Jean-Maurice Dehousse, pli baud president communal da Liège (Vallonia), ed Enri Feraud, parura da l'Uniu provenzala (UP).

Vesair l'activitad da Bruxelles

Las discussiuns sa basavan sin la versiun franzosa¹⁾ d'in «Cudesch alv» (CA) publicità da l'UE, en tut ses linguatgs uffizials, davart l'atgna gestiun. Il prolog fa endament t. a. ch'il pievel da la Republica d'Irlanda ha refusà en zercladur il patg da Nizza per la midada dals fundamentes da l'UE: «Ils manaders politics da tut l'Europa sa rechattan oz avant in vair paradox. D'ina vart spetgan ils burgais europeics da lezs manaders soluziuns per ils gronds problems da nossa societad. Da l'autra vart sa fidan ils medems burgais adina pli pauc da las instituziuns e la politica (...). Parlaments e regenzas naziunalas fan stim da lez problem, fitg acut tar l'UE. Blera glied enlegia strusch il funcziunar cumplitgà da l'UE e manegia adina dapli ch'ella na possa accumplir la politica gia-

La tur da Martigny/VS simbolisescha la finamira etica da l'UE, in'Europa da naziums e pievels solidars en stadis da dretg.

MAD

vischada. Ins resenta savens ch'ella saja memia lontana e chatschia en il nas d'apertut. Il «na» irlandais ha palesà las consequenzas pussaivlas da lez problem tarblers umans. Quai n'han ins betg pertchart be cun il resultat dal referendum, mabain era cun la pitschna participaziun ed il nivel bass da la discussiun avant la votaziun. Da l'autra vart spetg'ins era da l'UE ch'ella traja a niz sco nagina autra las pussaivladads da svilup economic ed uman che la mundialisaziun porscha, e ch'ella sa fatschentia cun las dumondas da

l'ambient, la dischoccupaziun, la segirezza da l'alimentaziun, la criminalitad ed ils conflicts regiunals. Ins vul vesair l'activitad da l'UE tuttina cler sco quella da las regenzas naziunalas (...). Il CA vul splancar ils andaments politics da lezza per segirar ina participaziun pli largia da burgais ed uniuns a l'elavuraziun e l'applicaziun da sia strategia» (p. 3). Durant il colloqui han ins cumpareglia stadis centralisads e sistems federals, cumprovond la superiuradad da quests, pli manavels als burgais. Ins ha examinà manidlamain ils

rapports tranter la confederaziun ed ils chantuns, tranter la Belgia e sia regiun Vallonia, tranter Canada e Germania d'ina vart e lur stadis federativs da l'autra. Weibel ha fatg endament il politicher e scriptur Richard Nikolaus cont Coudenhove-Kalergi (1894-1972) e ses cudesch memorabel «Paneuropa» (1923). Feraud ha crititgà ch'il minister franzos d'educaziun vul reglar da surengiu l'instrucziun dal provenzal a scola empè da la surlaschar a la cooperaziun da las instanzas regiunalas dal vast intschess pertutgà, cun ses idioms multifars, da las Alps en fin a l'Ocean atlantic, da Vichy en fin a las Pireneas.

Senza etica na vai betg

Ils plets cun l'horizont il pli vast èn vegnids d'Esther Zina, punctuond che l'indifferenza creschenta e l'individualissem adina pli exclusiv stoppian vegnir cumpensads da valurs eticas per far endament l'interess general. Pli tard ha la survegnì l'ocasiun da sclerir ses parairi. Dehousse ha numdamain sa smirveglià da questa constataziun dal CA (p. 17): «La societad civila è impurtanta perquai ch'ella lubescha als burgais d'exprimer lur quitads e ch'ella presta ils servetschs che la populaziun bagegna. Las baselgias e cuminanzas religiusas duain purtar in'atgna contribuziun.» Dehousse: «Jau na chapesch insumma betg il connex tranter lezzas dumondas e las baselgias.» Sin quai Zina: «Questas bagegnainsa perquai ch'ellas sco emprimas ans han mussà l'etica.» Dehousse: «La part dal mund nua che religiuns paisan dapli sin la politica è l'Orient mesaun; lez n'è segir betg exemplar per nus.» Il temp n'ha betg pli tanschì per discutir enavant quella dumonda. Durant il gentar da cumià ha ina supstanta da l'UP, anteriura inspectura da scola en las Alps da Provenza, dà raschun cun persvasiun a Zina, punctuond che nus na sappian integrar ils immigrads d'autra cultura, cunzunt ils musulmans, en ina societad senza valurs eticas cuminaivlas. «Dar ina valur a las valurs (...) na fa grondas pretensiuns be a la

persuna, mabain er a la vita publica. La libertad en in stadi da dretg duess (...) vegnir puspè la finamira la pli auta; in tal urden è francà cun normas pli fermas, ina schientscha pli clera da l'atgna responsabladad, la prontadad da s'engaschar per l'interess general, la renconuschientscha da l'autoritad giustifitgada e finalmain disposiziuns legislativas»²⁾.

La tur sur la brentina d'atun

Igl è evident che la crisi actuala da l'UE, a la fin dals quints, deriva da la mancanza da solidaritad. En num da tge u da tgi duessan stadis commembers renunziar a lur dretg universal da veto e sa mussar solidars envers ils candidats liberads dal communissem, acceptond en lur favur ina sminuziun da lur atgnas subvenziuns? Cuzunt la Frantscha, Italia e Spagna frainan perquai l'adesiun da Pologna, Tschechia ed Ungaria, schebain che lezzas han cuntanschì il nivel giavischà. Quest maletg da Martigny/VS zuppà en la brentina d'atun gida ad enclerger la situaziun da l'UE. Lezza duain ins s'imaginar enamez las vignas da l'emprim plaun che simboliseschan ina legria ed aivrezza momentana ed il barbagiat che suanda; gia avant onns ha president Václav Havel, en ses discours memorabel da Salzburg, allegà il «barbagiat» dal pievel tschec suenter la fin da la dictatura. La tur da La Bâtiàz sin il maletg, bajegiada sin cumond da Peder cont da Savoia (1203-1268), represchenta la finamira etica, in'Europa da naziums e pievels solidars en stadis da dretg, sin il fundament d'ina antica cultura. La tschajera tranteren impedescha dentant da vesair il trutg che maina sin il crest dal chastè e che pir il sulai vegn ad illuminar. Ils culms impressiunants ed intransibels en il fund simboliseschan ils cunfins natirals da mintga interpresa umana.

¹⁾ Commission des communautés européennes, **Gouvernance européenne. Un livre blanc. Bruxelles, 25 da fanadur 2001 (428 final).**

²⁾ Kurt Müller, **Als das Maß verloren ging, en: NZZ, 28 da november 2001, p. 15.**